

К. М. Жулінська

ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РЕФІНАНСУВАННЯ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Розглянуто економічну сутність рефінансування та політику Національного банку України в цій галузі. Проведено аналіз її дієвості у процесі досягнення фінансової стабільності.

Ключові слова: інструменти рефінансування, ліквідність банківської системи, кредитування, інфляція.

Постановка проблеми. Період, коли світова криза загострилася в Україні як державі, інтегрованій у міжнародний ринок товарів та послуг, почався із жовтня 2008 року Поштовхом до цього стала рейдерська атака на «Промінвестбанк», неспроможність якого задовольнити фінансові потреби вкладників похитнула довіру до всієї банківської системи, спровокувавши панічні настрої серед населення. Така ситуація є яскравим прикладом того, як проблема ліквідності одного банку може позначитися на ліквідності всієї банківської системи. Скорочення депозитної бази як відправного пункту в аналізі ліквідності банку призвело до активізації попиту на грошовому ринку. За існуючої ринкової кон'юнктури міжбанківські кредити стали дуже дорогими, що обмежує доступ до них багатьох банків. У такій ситуації вирішальною є роль НБУ як кредитора останньої інстанції, який здійснює підтримку банків шляхом рефінансування.

Аналіз останніх досліджень. До питань рефінансування зверталися такі фахівці Національного банку України, як В. Міщенко, А. Сомик, здійснюючи порівняльний аналіз інструментів рефінансування деяких країн світу, та інші науковці: М. Савлук, В. Баліцька, У. Ніконенко, акцентуючи увагу на сутності механізму рефінансування та дієвості впливу на реальний сектор економіки.

Метою статті є аналіз політики Національного банку України у сфері рефінансування та дослідження ефективності цього інструменту грошово-кредитного механізму на шляху до макроекономічної стабілізації.

На макrorівні економічна сутність рефінансування полягає в забезпеченні стабільності банківської системи, збільшенні обсягу грошової маси, сприяючи активізації кредитування економіки, на мікрорівні – для підтримки достатньої ліквідності банків.

НБУ здійснює рефінансування через такі механізми, як кредити овернайт, кредити, надані шляхом кількісного тендера, операції своп, прямого

репо та стабілізаційні кредити. Рефінансування банків здійснюється тільки під забезпечення, крім кредиту овернайт (бланкового).

Кредити овернайт є високомобільним видом рефінансування і завдяки їм банки можуть щоденно коригувати свою ліквідність [1]. Установлюючи процентну ставку за кредитами овернайт, НБУ орієнтує комерційні банки щодо вартості грошових коштів на міжбанківському ринку залежно від стану банківської ліквідності [2].

Вартістю кредитів НБУ є ставка рефінансування – виражена у відсотках плата за кредити, що надаються комерційним банкам, яка встановлюється Національним банком України з метою впливу на грошовий оборот і кредитування [3].

У жовтні 2008 року при зменшенні депозитів суб'єктів економіки на 2,7% до попереднього місяця та значного зростання вартості міжбанківських кредитів (на 49,3%) стрімко зріс попит банків на послуги рефінансування НБУ, ставка за які залишилася незмінною (15,4%). Динаміку рефінансування банків представлено на рис. 1.

Рис. 1. Обсяги та вартість рефінансування банків із січня 2008 р. до лютого 2009 р. [4]

Бачимо, що в жовтні 2008 року НБУ вдався до суттєвого посилення обсягів рефінансування, збільшивши їх на 483% у порівнянні з попереднім місяцем. Проаналізуємо ефективність надання їх у таких великих обсягах для забезпечення ліквідності банківської системи.

Вплив на ліквідність банківської системи. Ліквідність є одним із важливих об'єктів управління центральних банків усіх країн світу, що пов'язано з її роллю у функціонуванні банківської системи, а також у забезпеченні ефективності монетарної політики [5].

За критерій дослідження оберемо коефіцієнт ліквідності з песимістичним сценарієм (*KLpes*), тобто в разі мінімальної довіри суб'єктів економіки до банківської системи.

$$KL_{pes} = \frac{Kk + Kkp}{Khfb} \quad (1)$$

де Kk – кошти банків у касі;

Kkp – кошти на коррахунку в НБУ;

$Khfb$ – кошти банків, юридичних, фізичних осіб.

Проаналізувавши фінансовий стан банківської системи протягом 2008 року, зазначимо, що увесь цей час спостерігалася тенденція зменшення песимістичного показника ліквідності, незважаючи на зростання обсягів рефінансування. За IV квартал 2008 року KL_{pes} скоротився на 27% щодо попереднього періоду (III квартал), що пов'язано зі збільшенням депозитної бази та позики на міжбанківському ринку. Обсяги рефінансування, що зросли на 828%, використовувалися або для кредитування економіки, що збільшилося на 23%, або на інші операції, наприклад, купівля-продаж валюти (торговельний дохід банків зріс на 331,8%).

Вплив на кредитування економіки. Рефінансування комерційних банків як інструмент грошово-кредитної політики впливає на інвестиційну активність, оскільки через нього здійснюється регулювання ліквідності банківської системи і, як наслідок, обсягу ресурсів, які комерційні банки можуть інвестувати в економіку [6].

Проаналізуємо вплив рефінансування на активізацію кредитування в період фінансової нестабільності. На основі кореляційного аналізу можна зробити висновок, що з 01.10.2008 р. до 01.03.2009 р. спостерігалася тенденція обернено пропорційного зв'язку середньої сили між динамікою обсягів рефінансування та вимог банків за кредитами (коефіцієнт кореляції становить 0,45), проте регресійний аналіз засвідчив слабкий причинно-наслідковий зв'язок між цими показниками. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,207, отже, зміни в обсягах кредитування на 20,7% пояснює динаміка сум рефінансування, а 79,3% – дія інших факторів, не включених в аналіз, таких як обмеження пропозиції та зменшення попиту на цей вид послуг банків, спричиненого зростанням вартості кредитів, збільшення вимог до клієнтів та недостатньою їх платоспроможністю.

Вплив на стабільність національної грошової одиниці. Цілями рефінансування банків є підтримання їх ліквідності, активізація кредитування економіки, проте існують припущення щодо нецільового використання кредитів НБУ, а саме їх спрямування на валютний ринок.

Проаналізувавши фінансові результати банків за IV квартал 2008 року, з'ясувалося, що «Промінвестбанк» та «Надра», рефінансування яких було найбільшим [7], є лідерами в отриманні торговельного доходу, однією зі статей формування якого є операції з купівлі-продажу валюти.

Помісячний кореляційний аналіз впливу рефінансування на обсяги операцій на міжбанківському та готівковому валютних ринках за жовтень 2008 р. – лютий 2009 р. представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Коефіцієнти кореляції між обсягами рефінансування та деякими показниками банківського сектору

Назва показника	Обсяг рефінансування
Обсяг операцій на міжбанківському валютному ринку	0,869
Обсяг операцій на готівковому валютному ринку	0,953

Примітка. Розраховано за даними [4].

Результати кореляційного аналізу показують, що збільшення обсягів рефінансування призводить до активізації операцій на міжбанківському та готівковому валютних ринках, тобто є висока ймовірність того, що банки використали кредити НБУ за нецільовим призначенням, спрямувавши їх на отримання доходу від операцій купівлі-продажу валюти.

Поглиблений регресійний аналіз впливу обсягів рефінансування на міжбанківський та готівковий валютні курси в щоденному розрізі засвідчив відсутність причинно-наслідкового зв'язку між цими показниками.

Варто також дослідити, наскільки безпечним з інфляційного погляду є оперування великими обсягами рефінансування. На рис. 2 представлено динаміку росту інфляції та обсягів рефінансування.

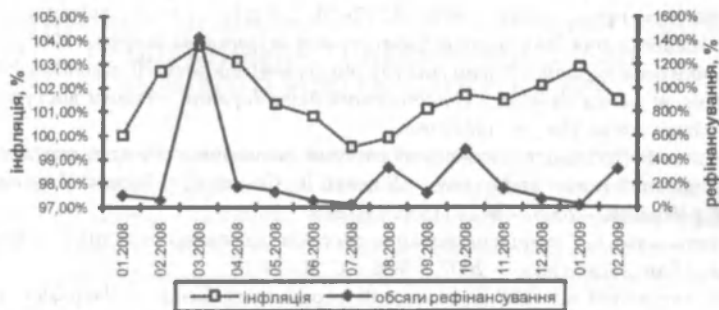

Рис. 2. Темпи росту інфляції та обсягів рефінансування у період з 01.01.2008 до 01.02.2009 рр. [4]

Економетричний аналіз виявив причинно-наслідковий зв'язок середньої сили між темпами росту обсягів рефінансування та інфляції, проте дослідженню цього питання варто приділити більше уваги, урахувавши часовий лаг інфляції.

Висновки. Отже, Національний банк України справно виконує функцію кредитора останньої інстанції, збільшуючи обсяги рефінансування в період фінансової нестабільності. Ефективність застосування цього інструменту грошово-кредитного регулювання нейтралізується загальноекономічним кризовим станом країни, що впливає на платоспроможність суб'єктів економіки, а отже, і на обсяги здійснення банками активних операцій, скорочення депозитної бази. Зменшення дієвості політики рефінансування пов'язано з нецільовим використанням отриманих коштів банками, а саме їх зосередженням на валютному ринку.

Щодо самого механізму рефінансування, то Нацбанку варто більш конкретно та повно представляти результати його політики в цій сфері, висвітлюючи інформацію про всі інструменти рефінансування та банки – отримувачі кредитів НБУ. Необхідним є переймання принципів міжнародної практики в питаннях рефінансування, за якими будь-який банк, у разі потреби, має впевненість в отриманні кредиту центрального банку.

Важливим кроком має бути спрощення процедури отримання рефінансування та збільшення обсягів бланкових кредитів Нацбанку, що активізує грошово-кредитний ринок, сприяючи досягненню макроекономічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Ніконенко У. Вплив інструментів грошово-кредитної політики на стан грошово-кредитного ринку / У. Ніконенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 7. – С. 52–57.
2. Баліцька В. Механізми монетарного регулювання: оцінка впливу на господарську діяльність та формування капіталу підприємств України / В. Баліцька // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 6. – С. 12–20.
3. Про Національний банк України: Закон України за станом на 26 грудня 2008 р. / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/B_zakon/law_NBU.pdf.
4. Фінансові ринки України / Національний банк України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Fin_gyn/index.htm.
5. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / Міщенко В., Сомик А. // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11 (153). – С. 6–9.
6. Богопольская Е. Совершенствование системы рефинансирования / Е. Богопольская // Банковское дело. – 2007. – № 4. – С. 36–39.
7. Рефінансування від НБУ отримали 88 українських банків // Дзеркало тижня. – 2008. – № 47 (726). – Режим доступу: <http://www.dt.ua/1000/1550/64996/>.

Жулинская Е. Н.

Эффективность механизма рефинансирования банков в условиях финансовой нестабильности

Рассмотрено экономическую сущность рефинансирования и политику